



Llengua catalana i Literatura

SÈRIE **COMUNICA**

El llibre Llengua catalana i Literatura 1, per a primer curs de Batxillerat, és una obra col·lectiva, concebuda, dissenyada i creada al Departament d'Edicions Educatives de Grup Promotor / Santillana Educación, S. L., dirigit per **Teresa Grence Ruiz** i **Pere Macià Arqué**.

En l'elaboració hi ha participat l'equip següent:

TEXT

Albert Vilanova Boqueras

ASSESSORAMENT

LLuís Payrató Giménez

EDICIÓ

Eva Mengual Alexandri

Gemma Comas Cortijo

DIRECCIÓ DEL PROJECTE

Laura Coma Vilaplana

Les activitats d'aquest llibre no s'han de fer mai al llibre mateix.

Les taules, els esquemes i altres recursos que s'hi inclouen són models perquè l'alumnat els traslladi a la llibreta.

Esquema del llibre

Aquest llibre s'organitza en deu unitats: cinc unitats de Llengua i cinc de Literatura. Cada unitat consta de les seccions que es mostren a continuació.

Doble pàgina inicial

Presentació de la unitat i desenvolupament de la competència lectora.



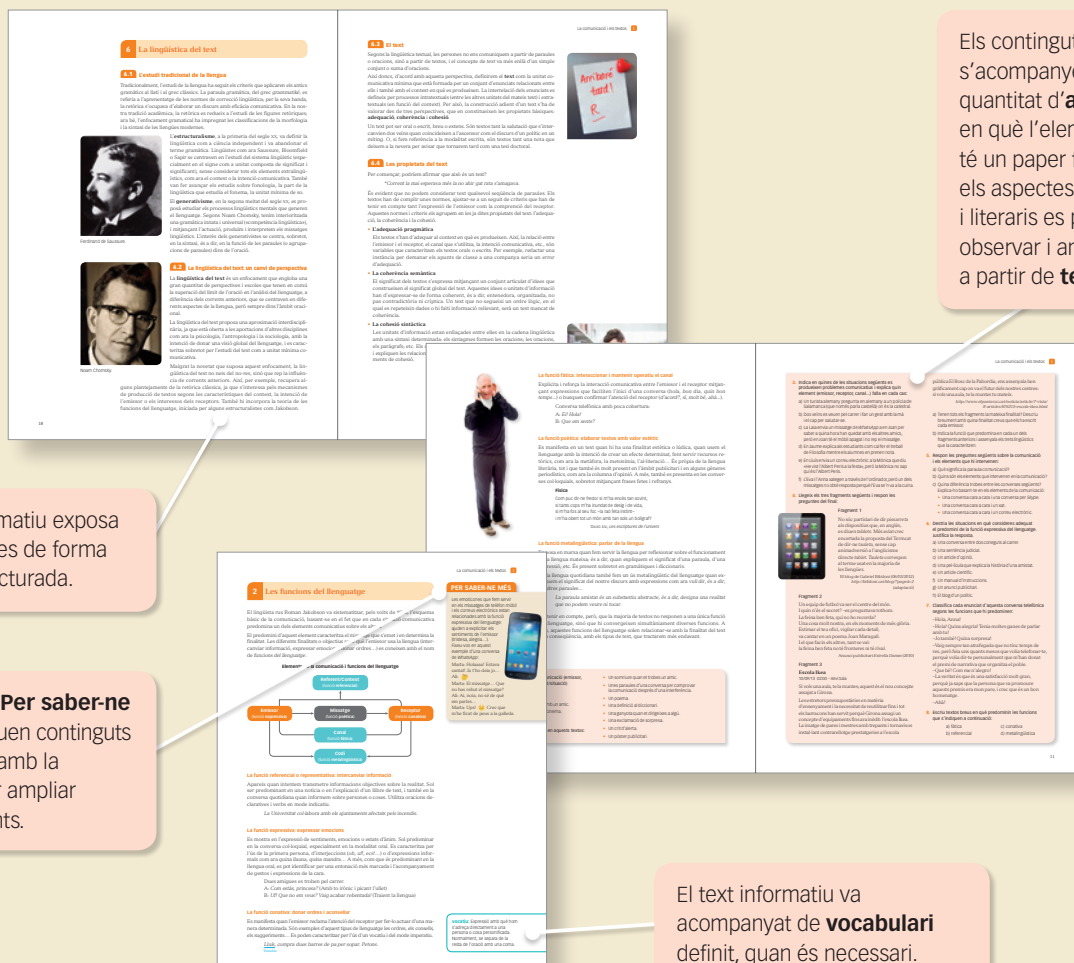
Índex de continguts de la unitat (Saber i Saber fer).

El **text inicial** serveix com a punt de partida per reflexionar sobre les qüestions que es tractaran a la unitat.

L'apartat **Per començar** conté preguntes que ajuden a comentar el text inicial i comprovar els coneixements previs dels alumnes.

Pàgines d'informació i activitats

Els continguts i la seva aplicació es desenvolupen conjuntament per aconseguir un saber més profund.



Els continguts teòrics s'acompanyen de gran quantitat d'**activitats**, en què l'element textual té un paper fonamental: els aspectes lingüístics i literaris es podran observar i analitzar a partir de **textos**.

El text informatiu exposa els conceptes de forma clara i estructurada.

En l'apartat **Per saber-ne més** s'inclouen continguts relacionats amb la matèria, per ampliar coneixements.

El text informatiu va acompanyat de **vocabulari** definit, quan és necessari.

Saber fer

És una secció fonamental, en la mesura que permet aplicar els coneixements i alhora adquirir destreses per analitzar, elaborar i comentar textos literaris i no literaris.

L'apartat **Saber fer** de llengua pretén aportar als alumnes estratègies per a la realització de tasques acadèmiques: resums, esquemes, monografies, exposicions orals, etc.

El **Saber fer** de literatura proposa el comentari d'un text literari (del període històric corresponent al contingut de la unitat) a partir d'un **esquema** de continguts i d'una sèrie de **qüestions preparatòries** que serveixen per planificar-lo i faciliten als alumnes la tasca d'anàlisi.

El primer comentari literari és un **comentari resolt**: un model redactat, que serà molt útil a l'alumne a l'hora d'elaborar els següents.

Activitats de síntesi

Reflexió i aplicació final de tots els coneixements de la unitat a partir d'un text.

Cada unitat acaba amb un **text** que permet repassar tots els continguts a través de les **activitats**.

El llibre es completa amb un **apèndix** que inclou informació més detallada d'algunes qüestions treballades al llibre (tipus de text, taules de derivació i figures retòriques).



Llengua



Unitat 1. La comunicació i els textos	6
1. La comunicació	8
2. Les funcions del llenguatge	9
3. Tipus de signes	12
4. El signe lingüístic	15
5. La variació lingüística.....	17
6. La lingüística del text.....	18
7. Els àmbits d'ús lingüístic	20
8. Els tipus de text i els gèneres textuais.....	20
Saber fer. Elaborar un esquema	24
Activitats de síntesi.....	26

Unitat 2. Classes de paraules I.....	28
1. Les classes de paraules.....	30
2. El gènere dels substantius i els adjectius	31
3. El nombre dels substantius i els adjectius	34
4. Els determinants.....	36
5. El verb	38
Saber fer. Elaborar un resum	40
Activitats de síntesi.....	42

Unitat 3. Classes de paraules II.....	44
1. Els pronoms	46
2. Els adverbis.....	49
3. Les preposicions	51
4. Les conjuncions	54
5. Les interjeccions.....	56
Saber fer. Preparar una exposició oral	57
Activitats de síntesi.....	60

Unitat 4. L'oració simple.....	62
1. El concepte d'oració	64
2. Classificació de les oracions des del punt de vista de la modalitat.....	66
3. L'oració simple des del punt de vista gramatical	69
4. La complementació verbal	74
Saber fer. Elaborar una monografia	76
Activitats de síntesi.....	78

Unitat 5. La formació del lèxic i les relacions semàntiques	80
1. El lèxic de la llengua	82
2. La morfologia i els morfemes.....	82
3. Procediments de formació de paraules noves	84
4. Relacions semàntiques entre paraules	90
5. La tria del lèxic: paraules tabú, eufemismes i mots de significat genèric.....	92
Saber fer. Organitzar un debat.....	95
Activitats de síntesi.....	97

Literatura



Unitat 6. La literatura i l'anàlisi de textos literaris	98
1. Què s'entén per literatura?	100
2. El llenguatge literari	101
3. Els gèneres literaris	103
4. Els recursos dels textos narratius i teatrals	106
5. Els recursos dels textos poètics	109
6. El comentari de text	112
Saber fer. Llegir i analitzar textos literaris	116
Activitats de síntesi	118

Unitat 7. El naixement d'una cultura	120
1. El llatí i les llengües romàniques	122
2. El primer romanç	123
3. Els manlleus lèxics	123
4. Els primers textos	124
5. La poesia trobadoresca	125
Saber fer. Comentar un poema medieval	130
Activitats de síntesi	134

Unitat 8. La prosa medieval	136
1. El context històric i social al segle XIII	138
2. El segle XIV	139
3. Les cròniques medievals	140
4. La literatura religiosa a la baixa edat mitjana	144
5. El corrent humanista: Bernat Metge	149
Saber fer. Comentar un text de Ramon Llull	150
Activitats de síntesi	152

Unitat 9. El segle XV	154
1. El context històric i social del segle XV	156
2. La poesia	156
3. Els llibres de cavalleries	163
4. La narrativa cavalleresca del segle XV	164
Saber fer. Comentar un poema d'Ausiàs March	168
Activitats de síntesi	169

Unitat 10. Del Renaixement a la Renaixença	170
1. El context històric de l'edat moderna	172
2. El Renaixement	173
3. El Barroc	174
4. El Neoclassicisme	177
5. El món després de la Revolució Francesa	179
6. El moviment romàntic	180
7. La llengua al segle XIX	181
8. La Renaixença	182
9. Del realisme al modernisme	189
Saber fer. Comentar un text de la Renaixença	195
Activitats de síntesi	196

1

La comunicació i els textos



Ben mirat, les llengües són unes criatures molt estranyes: fem uns sorolls curiosos amb la laringe, la llengua i els llavis i sembla que els qui ens envolten diuen que sí, que potser que ho deixem per a un altre dia, que no n'hi ha per a tant, que ens hauríem d'animar, que de cap de les maneres, només faltaria això. I, si és un altre qui fa els sorolls misteriosos, li direm que és veritat que fa calor, que tampoc és tan difícil això de viatjar a països llunyans, que és clar que ens trobarem aquesta tarda a les set, que sí que ens ve de gust passejar una estona.

En l'acord o en el desacord, les llengües tenen sentit, són mecanismes per a la significació i permeten salvar el buit que separa la gent: són el pont privilegiat que ens lliga i que resol definitivament l'aïllament dels individus, cadascun en una riba diferent, però salvats gràcies als signes.

Parlem, doncs, de la significació, dels seus problemes i entrebancs; i de com el llenguatge conté recursos generosos per unir les persones que, si hi ha bona voluntat (és la qüestió ètica) i si posem en marxa totes les possibilitats expressives (és la qüestió tècnica), mai no restaran desvalgudes i desorientades en les terres ignotes de l'absència de sentit.

JESÚS TUSON, *¿Com és que ens entenem? (si és que ens entenem)*



CONTINGUT DE LA UNITAT

- 1 La comunicació**
- 2 Les funcions del llenguatge**
- 3 Tipus de signes**
 - 3.1 Indicis
 - 3.2 Icones
 - 3.3 Símbols
- 4 El signe lingüístic**
 - 4.1 La doble articulació del llenguatge
- 5 La variació lingüística**
- 6 La lingüística del text**
 - 6.1 L'estudi tradicional de la llengua
 - 6.2 La lingüística del text: un canvi de perspectiva
 - 6.3 El text
 - 6.4 Les propietats del text
- 7 Els àmbits d'ús lingüístic**
- 8 Els tipus de text i els gèneres textuais**

Saber fer. Elaborar un esquema

Activitats de síntesi

PER COMENÇAR

- 1.** Per què diu Tuson que les llengües són unes «criatures estranyes»?
- 2.** Estàs d'acord amb la idea que les llengües resolen «l'aïllament dels individus»?
- 3.** Creus que, amb bona voluntat, ens podem comunicar amb qualsevol persona del món? O potser creus que cal
- tenir unes mínimes nocions de la llengua de la persona amb qui volem parlar?
- 4.** Imagina't que aquest estiu te n'anessis de viatge a Indonèsia. Com et comunicaries amb la gent? Faries l'esforç d'aprendre't alguna frase d'ús habitual i una llista mínima de vocabulari?

1 La comunicació

Emissor: persona que emet un missatge.

Receptor: persona que rep el missatge.

Missatge: informació que es comunica o transmet.

Canal: mitjà pel qual es transmet la informació.

Codi: sistema de signes lingüístics i no lingüístics que permet emetre i interpretar un missatge.

Referent: realitat a què fa referència el missatge i que comparteixen emissor i receptor.

Context: espai i temps en què es produeix l'intercanvi.

La comunicació (paraula derivada del llatí *communicatio*, que significa ‘intercanvi, participació’) és el fenomen que ens permet relacionar-nos els uns amb els altres i amb el medi. Tot i que la capacitat de comunicació és compartida per tots els éssers vius, els tipus de codis o sistemes de signes utilitzats per cada grup són ben diferents.

Així, mentre que els animals fan servir codis basats en sons o moviments, el que singularitza la comunicació humana és l'ús de les diferents llengües. Aquests **sistemes lingüístics** o codis són compartits per tots els membres d'una comunitat lingüística i reflecteixen una determinada manera d'entendre el món. En el text inicial, Jesús Tuson presenta el llenguatge com un mitjà que permet als humans relacionar-nos i establir vincles els uns amb els altres. És a dir, ser humans plenament.

A més a més, les llengües, a diferència d'altres codis no lingüístics, permeten la comunicació **oral i escrita**. El primer canal utilitzat pels humans fou l'oral. L'aparició de l'escriptura, un llarg procés que evolucionà des del dibuix dels conceptes fins a la representació dels sons articulats, significà un gran avenç per a la humanitat.

Malgrat l'aparició de noves formes de comunicació com les xarxes socials i els xats, els elements que hi intervenen continuen sent els mateixos que en els primers intercanvis comunicatius orals: emissor, receptor, missatge, canal, codi, referent i context, definits en el quadre de l'esquerra.

Cal tenir en compte que, al llarg d'una conversa, els papers de l'emissor i del receptor van intercanviant-se. Així, el primer emissor fa servir un codi per emetre un missatge (codificació), i el missatge emès per l'emissor és seguit de la resposta del receptor, el qual després d'haver escoltat i entès el missatge (descodificació), elabora un missatge nou relacionat amb l'anterior i es converteix en emissor. Aquest procés es coneix amb el nom de *retroalimentació* o *feedback*.



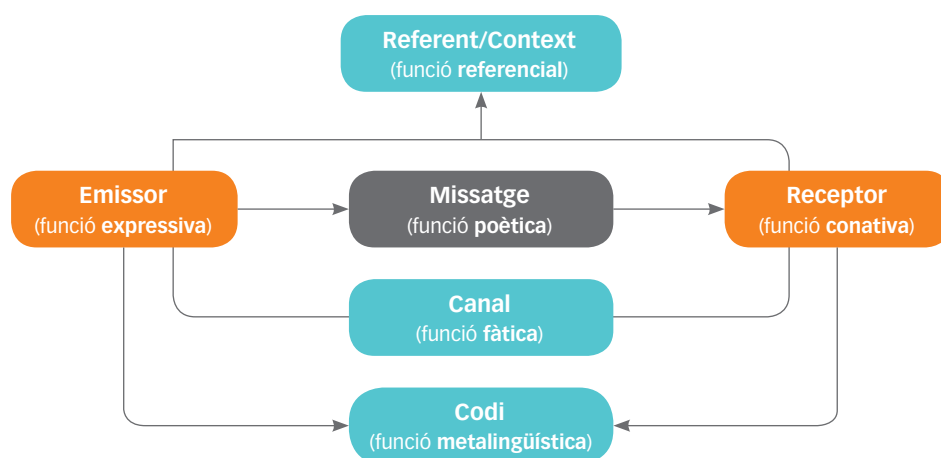
Text en escriptura cuneïforme del segle VI aC (palau de Darios I, Persèpolis).

2 Les funcions del llenguatge

El lingüista rus Roman Jakobson va sistematitzar, pels volts de 1960, l'esquema bàsic de la comunicació, basant-se en el fet que en cada situació comunicativa predomina un dels elements comunicatius sobre els altres.

El predomini d'aquest element caracteritza el missatge que s'emet i en determina la finalitat. Les diferents finalitats o objectius amb què l'emissor usa la llengua (intercanviar informació, expressar emocions, donar ordres...) es coneixen amb el nom de *funcions del llenguatge*.

Elements de la comunicació i funcions del llenguatge



La funció referencial o representativa: intercanviar informació

Apareix quan intentem transmetre informacions objectives sobre la realitat. Sol ser predominant en una notícia o en l'explicació d'un llibre de text, i també en la conversa quotidiana quan informem sobre persones o coses. Utilitza oracions declaratives i verbs en mode indicatiu.

La Universitat col·labora amb els ajuntaments afectats pels incendis.

La funció expressiva: expressar emocions

Es mostra en l'expressió de sentiments, emocions o estats d'ànim. Sol predominar en la conversa col·loquial, especialment en la modalitat oral. Es caracteritza per l'ús de la primera persona, d'interjeccions (*oh, uf!, ecs!...*) o d'expressions informals com ara *quina llauna, quina mandra...* A més, com que és predominant en la llengua oral, es pot identificar per una entonació més marcada i l'acompanyament de gestos i expressions de la cara.

Dues amigues es troben pel carrer.

A: *Com estàs, princesa?* (Amb to irònic i picant l'ullet)

B: *Uf! Que no em veus? Vaig acabar rebentada!* (Traient la llengua)

La funció conativa: donar ordres i aconsellar

Es manifesta quan l'emissor reclama l'atenció del receptor per fer-lo actuar d'una manera determinada. Són exemples d'aquest tipus de llenguatge les ordres, els consells, els suggeriments... Es poden caracteritzar per l'ús d'un vocatiu i del mode imperatiu.

Lluís, compra dues barres de pa per sopar. Petons.

Vocatiu

PER SABER-NE MÉS

Les emoticones que fem servir en els missatges de telèfon mòbil i els correus electrònics estan relacionades amb la funció expressiva del llenguatge: ajuden a explicitar els sentiments de l'emissor (tristesa, alegria...). Fixeu-vos en aquest exemple d'una conversa de WhatsApp:

Marta: Holaaaa! Estava cantant! Ja t'ho deia jo...

Ali: 🤔

Marta: El missatge... Que no has rebut el missatge?

Ali: Ai, noia, no sé de què em parles...

Marta: Ups! 😞 Crec que m'he ficat de peus a la galleda.



vocatiu: Expressió amb què hom s'adreça directament a una persona o cosa personificada. Normalment, se separa de la resta de l'oració amb una coma.



La funció fàtica: interaccionar i mantenir operatiu el canal

Explicita i reforça la interacció comunicativa entre l'emissor i el receptor mitjançant expressions que faciliten l'inici d'una conversa (*hola, bon dia, quin bon temps...*) o busquen confirmar l'atenció del receptor (*d'acord?, sí, molt bé, ahà...*).

Conversa telefònica amb poca cobertura:

A: *Ei! Hola!*

B: *Que em sents?*

La funció poètica: elaborar textos amb valor estètic

Es manifesta en un text quan hi ha una finalitat estètica o lúdica, quan usem el llenguatge amb la intenció de crear un efecte determinat, fent servir recursos retòrics, com ara la metàfora, la metonímia, l'al·literació... És pròpia de la llengua literària, tot i que també és molt present en l'àmbit publicitari i en alguns gèneres periodístics, com ara la columna d'opinió. A més, també es presenta en les converses col·loquials, sobretot mitjançant frases fetes i refranys.

Física

Com puc dir-ne fredor si m'ha encès tan sovint,
si tants cops m'ha inundat de desig i de vida,
si m'ha fos al seu foc –la raó feta instint–
i m'ha obert tot un món amb tan sols un bolígraf?

DAVID JOU, *Les escriptures de l'univers*

La funció metalingüística: parlar de la llengua

Es posa en marxa quan fem servir la llengua per reflexionar sobre el funcionament de la llengua mateixa; és a dir, quan expliquem el significat d'una paraula, d'una expressió, etc. És present sobretot en gramàtiques i diccionaris.

En la llengua quotidiana també fem un ús metalingüístic del llenguatge quan expliquem el significat del nostre discurs amb expressions com ara *vull dir, és a dir, en altres paraules...*

La paraula amistat és un substantiu abstracte, és a dir, designa una realitat que no podem veure ni tocar.

Cal tenir en compte, però, que la majoria de textos no responen a una única funció del llenguatge, sinó que hi convergeixen simultàniament diverses funcions. A més, aquestes funcions del llenguatge solen relacionar-se amb la finalitat del text i, en conseqüència, amb els tipus de text, que tractarem més endavant.

ACTIVITATS

1. Identifica els factors bàsics de la comunicació (emissor, receptor, missatge, codi, canal, context/situació) en aquestes situacions:

- Una classe de llengua.
- Un intercanvi de missatges de mòbil amb un amic.
- Tu veient una pel·lícula en una sala de cinema.
- Una conversa al carrer.

2. Digues quina és la funció predominant en aquests textos:

- Una novel·la històrica.

- Un somriure quan et trobes un amic.
- Unes paraules d'una conversa per comprovar la comunicació després d'una interferència.
- Un poema.
- Una definició al diccionari.
- Una ganyota quan et dirigeixes a algú.
- Una exclamació de sorpresa.
- Un crit d'alerta.
- Un pòster publicitari.

3. Indica en quines de les situacions següents es produeixen problemes comunicatius i explica quin element (emissor, receptor, canal...) falla en cada cas:

- Un turista alemany pregunta en alemany a un policia de Salamanca (que només parla castellà) on és la catedral.
- Dos veïns es veuen pel carrer i fan un gest amb la mà i el cap per saludar-se.
- La Laia envia un missatge de *WhatsApp* a en Joan per saber a quina hora han quedat amb els altres amics, però en Joan té el mòbil apagat i no rep el missatge.
- En Jaume explica als estudiants com cal fer el treball de Filosofia mentre els alumnes en prenen nota.
- En Lluís envia un correu electrònic a la Mònica que diu «He vist l'Albert Peris a la festa», però la Mònica no sap qui és l'Albert Peris.
- L'Eva i l'Anna xategen a través de l'ordinador, però un dels missatges no obté resposta perquè l'Eva se'n va a la cuina.

4. Llegeix els tres fragments següents i respon les preguntes del final:



Fragment 1

No sóc partidari de dir *pissarreta* als dispositius que, en anglès, es diuen *tablets*. Més aviat crec encertada la proposta del Termcat de dir-ne *tauleta*, sense cap animadversió a l'anglicisme directe *tablet*. *Tauleta* correspon al terme usat en la majoria de les llengües.

El blog de Gabriel Bibiloni (06/03/2012)
<http://bibiloni.cat/blog/?paged=2>
 (adaptació)

Fragment 2

Un equip de futbol va ser el centre del món.
 I quin n'és el secret? –es preguntava tothom.
 La feina ben feta, qui no ho recorda?
 Una cosa molt nostra, en els moments de més glòria.
 Estimar el teu ofici, vigilar cada detall,
 va cantar en un poema Joan Maragall.
 I el que facin els altres, tant se val:
 la feina ben feta no té fronteres ni té rival.

Anunci publicitari *Estrella Damm* (2010)

Fragment 3

Escola Ikea

10/09/13 02:00 – Xevi Sala

Si vols una aula, te la muntges; aquest és el nou concepte assajat a Girona.

Les estretors pressupostàries en matèria d'ensenyament i la necessitat de reutilitzar fins i tot els barracons han servit perquè Girona assagi un concepte d'equipaments fins ara inèdit: l'escola Ikea. La imatge de pares i mestres amb trepants i tornavisos instal·lant contrarellotge prestatgeries a l'escola

pública El Bosc de la Pabordia, ens assenyala ben gràficament cap on va el futur dels nostres centres: si vols una aula, te la muntges tu mateix.

<http://www.elpuntavui.cat/noticia/article/7-vista/8-articles/676215-escola-ikea.html>

- Tenen tots els fragments la mateixa finalitat? Descríu breument amb quina finalitat creus que els ha escrit cada emissor.
- Indica la funció que predomina en cada un dels fragments anteriors i assenyala els trets lingüístics que la caracteritzen.

5. Respon les preguntes següents sobre la comunicació i els elements que hi intervenen:

- Què significa la paraula *comunicació*?
- Quins són els elements que intervenen en la comunicació?
- Quina diferència trobes entre les converses següents? Explica-ho basant-te en els elements de la comunicació:
 - Una conversa cara a cara i una conversa per *Skype*.
 - Una conversa cara a cara i un xat.
 - Una conversa cara a cara i un correu electrònic.

6. Destria les situacions en què consideres adequat el predomini de la funció expressiva del llenguatge. Justifica la resposta.

- Una conversa entre dos coneguts al carrer.
- Una sentència judicial.
- Un article d'opinió.
- Una pel·lícula que explica la història d'una amistat.
- Un article científic.
- Un manual d'instruccions.
- Un anunci publicitari.
- El blog d'un polític.

7. Classifica cada enunciat d'aquesta conversa telefònica segons les funcions que hi predominen:

–Hola, Anna!
 –Hola! Quina alegria! Tenia moltes ganes de parlar amb tu!
 –Jo també! Quina sorpresa!
 –Vaig sempre tan atrafegada que no tinc temps de res, però feia uns quants mesos que volia telefonar-te, perquè volia dir-te personalment que m'han donat el premi de narrativa que organitza el poble.
 –Que bé! Com me n'alegro!
 –La veritat és que és una satisfacció molt gran, perquè ja saps que la persona que va promoure aquests premis era mon pare, i crec que és un bon homenatge.
 –Ahà!

8. Escriu textos breus en què predominin les funcions que s'indiquen a continuació:

- | | |
|----------------|--------------------|
| a) fàtica | c) conativa |
| b) referencial | d) metalingüística |

3 Tipus de signes

Com hem vist, la comunicació es produeix quan un emissor fa servir un sistema de signes per construir un missatge i el tramet a un receptor que comparteix aquest mateix sistema de signes i l'entén.

Hi ha tres tipus de signes, segons la relació que tenen amb el seu significat: indicis (índexs o senyals), icones (o imatges) i símbols.

3.1 Indicis



De vegades, aquesta transmissió d'informació no és voluntària. Així, podem interpretar que un camí ple de fulles és un senyal que ja som a la tardor o que els núvols negres de l'horitzó anuncien una tempesta, i en aquest cas no s'ha fet servir cap sistema de signes complicat per expressar una idea, sinó que hi ha una correspondència directa entre el senyal i el seu significat, hi ha una **relació de causa-efecte** entre l'un i l'altre. No hi intervé la voluntat humana i no es poden considerar elements de comunicació. Diem, doncs, que el núvol negre i les fulles a terra són signes anomenats indicis generals, que qualsevol humà pot entendre a partir de l'experiència, independentment de la cultura a la qual pertanyi.

Alguns indicis, però, només els podran interpretar persones que en tinguin coneixement específic: els metges interpreten els senyals del cos humà com a indicis de malalties. Podem, doncs, considerar que bona part de les capacitats professionals de cada persona (l'aprenentatge d'un ofici, la carrera universitària, etc.) no són res més que l'adquisició d'hàbits especials per a la interpretació d'indicis especials.

3.2 Icones

Una icona (que en grec vol dir 'imatge') és un tipus de signe que manté una **relació de similitud** amb allò real que representa: així, el retrat a l'oli d'una persona s'assembla a la persona que coneixem; un quadre realista mostra també un paisatge real amb més o menys exactitud; i en el cas de la fotografia la semblança és més gran encara, perquè parlem de *reproducció*: la instantània que pengem en una xarxa social, si no s'ha retocat digitalment, ens reflecteix tal com som (encara que alguns no «s'agradin»).

En el llenguatge verbal també podem advertir aquesta relació de semblança entre el signe i la realitat: així, les onomatopeies són icones acústiques perquè amb els sons de la llengua es reproduïx el so característic d'un fenomen natural, un animal, un objecte... (*catacrac*, *mèu*, *tic-tac*...)

Diem que en les icones hi ha una relació qualitativa entre el signe i l'objecte que representa, és a dir, estan directament concebuts l'un com a vehicle de representació de l'altre. Ara bé, la potència informativa de les icones sovint és ambigua, perquè el valor que tenen com a signes depèn de la semblança amb la realitat, que pot ser més fidel o menys: de vegades la representació icònica de la realitat es fa més esquemàtica (com en els indicadors de lavabos públics) o abstracta (les icones de certes marques de productes comercials), per la qual cosa l'augment del valor artístic d'una representació icònica pot repercutir negativament en la comprensió del missatge, fer perdre potència informativa a la icona, provocar diversitat d'interpretacions... És el que es produeix, per exemple, en l'anomenada música descriptiva (la música de cinema, els poemes simfònics impressionistes, els «nocturns» de Chopin) i sobretot en l'art modern. És el punt en què la icona és a un pas del símbol.

3.3 Símbols

Amb els símbols avancem un pas més en l'abstracció fins a perdre el lligam entre el vehicle que representa i l'objecte representat. Aquí la relació entre l'un i l'altre no és directa (com en els indicis) ni hi ha semblança (com en les icones), sinó que és una **relació convencional**, apresada, acordada pel grup social o cultural on es fa servir i on s'entén.

A diferència dels indicis, els símbols no són fruit d'un procés natural. Un objecte, un color, una paraula adquireix un significat concret en una cultura determinada, però en pot adquirir un altre de completament diferent en una altra cultura.

Com que el símbol és la representació d'una idea de manera que pugui ser percebuda per algun dels sentits, els símbols poden ser de molts tipus: **materials** (la creu, el pa i el vi, símbols del cristianisme); **visuals** (el color vermell, símbol de l'esquerra política, la passió amorosa, la ràbia...; els colors de les banderes), **verbals** (totes les paraules de la llengua, llevat de les onomatopeies), **numèrics** (el 7 és el número de la sort; el 13, tot el contrari), **sonors** (les simfonies en tons majors expressen optimisme mentre que les de tons menors són més greus)... La semiòtica és la disciplina que estudia els símbols.

De vegades hi ha casos de símbols que transcendeixen l'àmbit local o cultural on han estat creats i adquireixen valor universal a causa del seu ús, com és el cas de certs senyals de trànsit (el senyal de direcció prohibida, per exemple) i, sobretot, de la llarguíssima llista de signes arbitraris (químics, matemàtics, lògics, etc.) que permeten a les ciències gaudir d'un grau molt alt de precisió en els seus raonaments.

Pel que fa al llenguatge escrit, podem afirmar que la majoria de les lletres, tot i procedir de representacions icòniques de la realitat, són meres convencions. Caldria fer un estudi a fons de l'evolució que han experimentat al llarg del temps per saber què volien representar originàriament. Fixeu-vos en l'evolució de la representació del nostre alfabet des dels primers testimonis escrits:

Egipci	Protosinaític	Fenici	Grec arcaic	Grec clàssic	Llatí

En algunes llengües orientals, com el xinès, es veu més clarament la representació icònica de la realitat. Fixeu-vos en l'evolució d'aquests ideogrames (representacions simbòliques de la realitat):



ACTIVITATS

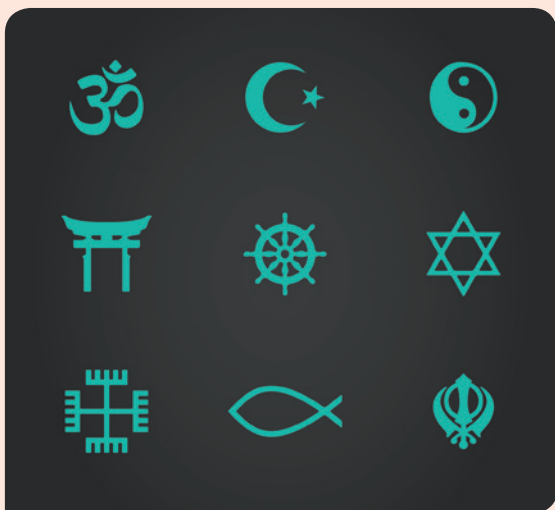
9. Analitza cadascun d'aquests senyals. Són icones, símbols o bé una combinació de tots dos? Raona-ho.



10. Coneixes el significat d'aquests símbols? Indica'l.



11. A quina creença religiosa correspon cada símbol? Busca les que no coneguis en un diccionari o una enciclopèdia.

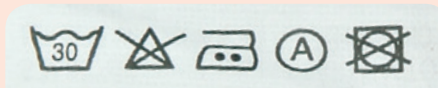


Religions: cristianisme, judaisme, islam, sikhisme, hinduisme, paganisme, xintoisme, budisme, taoisme.

12. Fixa't en el símbol que té aquesta imatge al pit i investiga quin significat ha tingut al llarg del temps:



13. Què volen dir aquests símbols que potser trobaràs a l'etiqueta de la samarreta que duus?



14. Què són les emoticones? Són icones o símbols?

15. Els colors tenen molts significats diferents, i en català apareixen en moltes expressions i frases fetes. Completa aquestes amb un color i explica'n el significat (algun cas admet més d'un color):

- Quedar-se en...
- Ser l'ovella...
- Tenir un dia...
- Mercat...
- Màgia...
- Posar ... algú:
- Veure-ho tot...
- Estar molt...
- Estar en números...
- Novel·la...
- Ser de sang...
- Passar la nit en...
- Un príncep...

16. Escriu dos exemples de cada tipus de símbol diferents dels que han aparegut fins ara:

- Material.
- Visual.
- Verbal.
- Numèric.
- Sonor.

4 El signe lingüístic

D'entre tots els signes que intervenen en la comunicació, el signe lingüístic és el més característic i distintiu de la raça humana. El signe lingüístic és la unitat mínima de comunicació, i es compon de **significat** (imatge mental, idea o concepte de l'objecte o de la situació de què es parla) i **significant** (realitat acústica, allò que sentim, els sons o lletres que formen el vehicle del signe lingüístic) en relació amb un **referent** (objecte o situació real que prenem com a referència).

Significat	Significant	Referent
Mamífer carnívor de la família dels cànids, tingut en domesticitat des dels temps prehistòrics; animal molt intel·ligent i fidel als humans, les varietats del qual difereixen granment entre elles per la grandària, la forma, el pelatge, el color, etc.	En llengua oral, conjunt de sons o realitat acústica percebuda per l'oïda; en llengua escrita, les lletres que formen el mot «gos»: [gós] g + o + s	

Com passa amb els símbols, la relació entre el significat i el significant no és natural sinó que és **arbitrària**; és producte d'una convenció, d'un pacte en una determinada comunitat lingüística. Per això en el món hi ha tantes maneres de referir-se als mateixos objectes, és a dir, per això cada comunitat té la seva llengua i les seves varietats lingüístiques.

Qualsevol discurs oral o escrit és el resultat de la combinació ordenada de diversos signes lingüístics en una unitat lingüística superior més complexa que anomenem de moltes maneres, segons la seva extensió. Un text llarg, com ara un discurs en un míting polític o una novel·la fantàstica, està format per unitats relacionades entre si (capítols, parts, etc.), que al mateix temps poden estar dividides en unitats més petites (paràgrafs) fins arribar als enunciats o fragments del text que separem amb els signes de puntuació.

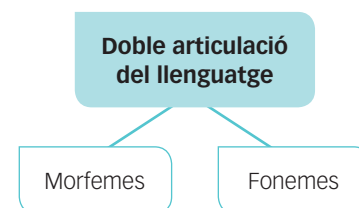
4.1 La doble articulació del llenguatge

Encara podem anar, però, una mica més enllà: en qualsevol missatge, el morfema és la unitat mínima amb significació, i pot coincidir amb la unitat «paraula» o no coincidir-hi; per exemple, el mot *mare* té un significat i un referent clar, però si diem *marassa*, entenem que hem afegit a la paraula anterior el sufix *-assa*, que li ha aportat un matís de bondat, tendresa. En el cas de *mare*, morfema i paraula coincideixen, mentre que *marassa* és una paraula composta de dos morfemes: *mare* i *-assa*.

Aquest, però, no és el darrer graó en la descomposició del discurs en les seves parts més petites. En general, el llenguatge es caracteritza per tenir una **doble articulació**, és a dir, es pot dividir en parts que tenen significat independent i també en parts que per si soles no signifiquen res.

Els morfemes, com a unitats significatives mínimes, constitueixen la **primera articulació del llenguatge**.

Quan dividim un d'aquests morfemes en parts més petites, aquestes parts perden el significat, com passa, per exemple, amb les síl·labes. I si dividim aquestes síl·labes en fragments més petits, que són els sons que les formen, tindrem unitats mínimes i abstractes de llenguatge sense significat independent, anomenades **fonemes**, i estarem parlant de la **segona articulació del llenguatge**.



Vegem ara els morfemes i els fonemes que formen el mot *marasses*:

MORFEMES	Lexema		mare
	Morfemes gramaticals	Afix	assa
		Desinència	s
FONEMES			/məˈrásəs/

Els sons afecten el significat quan, en intercanviar-se amb d'altres en la cadena fònica, provoquen canvis en les unitats immediatament superiors, els morfemes i les paraules. Ho podem comprovar en l'exemple anterior, ja que si hi canviem, per exemple, el cinquè so, obtenim una paraula nova:

[məˈrásəs] (*marasses*) ▶ [məˈrákəs] (*maragues*)
 Cadena fònica Cadena fònica

Els **sons** de la llengua –que estudia la fonètica i que es transcriuen entre claudàtors ([])- adquireixen la categoria de **fonemes** –que estudia la fonologia i que es transcriuen entre barres (/)- justament quan creen canvis de significat en els monemes. Vegem-ho:

marasses [s] ▶ /s/ *maragues* [k] ▶ /k/

ACTIVITATS

- 17.** Joga a reduir textos a una sola paraula esborrant les altres d'una en una o bé eliminant-ne dues de seguides (però no tres!). Cada vegada que n'eliminis una, has de llegir el text restant en veu alta per comprovar que és acceptable, que s'entén, encara que potser va canviant de significat. És una activitat excel·lent per comprovar que tenim interioritzades força regles sintagmàtiques que ens permeten veure el major o menor grau de cohesió entre les paraules d'una oració.

Fixa't en l'exemple:

Tenia els cabells foscos

Tenia cabells foscos

Tenia cabells

Cabells

(Observa que primer de tot hem tret l'article *els*, una de les categories més dèbils; després, l'adjectiu, que sovint és prescindible, i ens hem quedat amb només dos mots: el verb i el nom. Finalment, hem eliminat el verb perquè si trèiem el nom ens quedava un sol verb transitiu, cosa que en aquest cas no és acceptable. Així doncs, ens queda el nom *cabells*.)

Ara prova-ho tu amb aquesta mateixa oració una mica més llarga i els textos següents (tingues en compte que els signes de puntuació compten com si fossin paraules).

Tenia els cabells foscos, era esprimatxat i caminava amb un pas deseixit que el feia semblar camallarg.

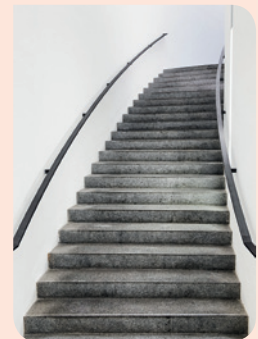
JAMES SALTER, *Això és tot*

La bruixeria és un tema desconegut o mal conegut, ignorat però no oblidat.

JOAN SOLER I ROSA PUBILL,
Les bruixes es pentinen

La primera cosa que us puc dir és que vivíem al sisè pis a peu i que per a la senyora Rosa, amb tots els quilos que duia a sobre i amb només dues cames, allò era una autèntica font de vida quotidiana, amb tots els neguits i les penes.

ROMAIN GARY,
La vida al davant



Sense una circumstància casual, el gest d'en Frank Friedmaier, aquella nit, només hauria tingut una importància relativa. En Frank, naturalment, no havia previst que el seu veí Gerhard Holst passaria pel carrer. Però el fet que en Holst hagués passat i l'hagués reconegut ho canviava tot.

GEORGES SIMENON,
La neu era bruta

- 18.** Redacta un text breu a partir d'aquesta cadena de conceptes:

so ▶ morfema ▶ paraula ▶ sintagma ▶ oració ▶ paràgraf ▶ text

5 La variació lingüística

Com, on i quan vam aprendre a parlar? Què significa «aprendre a parlar»? Parlem de la mateixa manera en totes les situacions en què ens trobem? Hi ha diferències en la parla de les persones que tenen una mateixa llengua però que viuen en ciutats, països o continents allunyats? Si responem aquestes preguntes, ens aproximarem al concepte de la **variació lingüística**. Aprenem a parlar en una època, en un context familiar, en una ciutat i en un país; aprenem a compartir el mateix codi, el mateix sistema de signes de la comunitat lingüística a què pertanyem.

Les persones d'una mateixa comunitat lingüística no fan servir el seu codi de manera homogènia: observem diferències entre les expressions habituals dels avis, els pares i els néts; entre la pronúncia d'algú de Girona i algú altre de Lleida, entre algú de Londres i algú de Nova York; entre la llengua que fan servir els metges, els jutges o els futbolistes... I tots canviem de manera de parlar quan ens adreçam a algú en funció de la seva edat i el grau de confiança que hi tinguem; fem servir models de llengua diferents amb els amics, en un examen oral o escrit o quan escrivim un poema o una redacció.

Els factors que determinen la variació d'una llengua són, d'una banda, la **situació comunicativa** (varietats funcionals o registres), i de l'altra, les **característiques de l'emissor** (varietats històriques, geogràfiques i socials):

- Les **varietats funcionals** o diafàsiques (**registres**) són aquelles que depenen de les característiques de la situació comunicativa. Per exemple, quan escrivim un missatge de correu electrònic, ens expressem de manera diferent si ens adreçam a un amic o si ens adreçam a un professor. Així, podem utilitzar un registre **col·loquial** (en àmbits informals i en situacions conversacionals), **formal** (en l'àmbit acadèmic, jurídic, administratiu...), **literari**, etc.
- Les **varietats històriques** o diacròniques són les que depenen de l'època en què viuen els parlants. Una persona que parlava català al segle XV no ho feia de la mateixa manera com ho fem avui dia, per exemple.
- Les **varietats geogràfiques** o diatòpiques depenen de la procedència geogràfica dels parlants, i configuren els diversos dialectes d'una llengua.
- Les **varietats socials** o diastràtiques depenen del grup sociocultural o de la professió dels parlants, i es perceben en la tria lèxica i les expressions típiques dels diferents grups: la llengua d'una classe social determinada, els argots, etc.

La llengua **estàndard** és la varietat comuna de la llengua, creada per ser compartida per tota la comunitat lingüística. Té la funció d'aproximar els parlants de varietats geogràfiques o socials allunyades, i tendeix a eludir localismes i arcaismes. L'estàndard és una varietat dinàmica, en formació constant, que s'enriqueix amb l'ús de la llengua en els diferents àmbits de la societat. És la varietat que s'utilitza, per exemple, en els mitjans de comunicació, en l'administració i en l'ensenyament.



LA VARIACIÓ LINGÜÍSTICA identifica	
La situació comunicativa	Les característiques de l'emissor
• Varietats funcionals o diafàsiques (registres)	• Varietats històriques o diacròniques: segons el moment històric. • Varietats geogràfiques o diatòpiques: segons el lloc geogràfic. • Varietats socials o diastràtiques: segons l'àmbit sociocultural.

6 La lingüística del text

6.1 L'estudi tradicional de la llengua

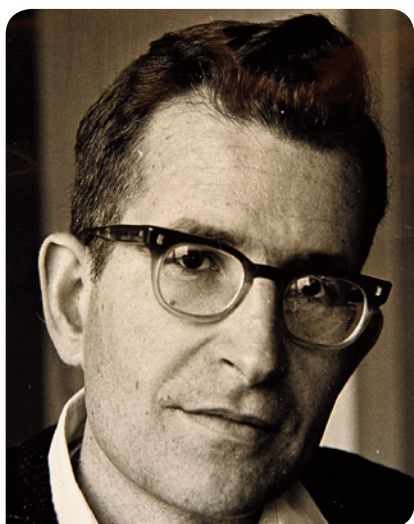
Tradicionalment, l'estudi de la llengua ha seguit els criteris que aplicaren els antics gramàtics al llatí i al grec clàssics. La paraula *gramàtica*, del grec *grammatiké*, es referia a l'aprenentatge de les normes de correcció lingüística; per la seva banda, la retòrica s'ocupava d'elaborar un discurs amb eficàcia comunicativa. En la nostra tradició acadèmica, la retòrica es redueix a l'estudi de les figures retòriques; ara bé, l'enfocament gramatical ha impregnat les classificacions de la morfologia i la sintaxi de les llengües modernes.



Ferdinand de Saussure.

L'**estructuralisme**, a la primera del segle XX, va definir la lingüística com a ciència independent i va abandonar el terme *gramàtica*. Lingüistes com ara Saussure, Bloomfield o Sapir se centraven en l'estudi del sistema lingüístic (especialment en el signe com a unitat composta de significat i significant), sense considerar tots els elements extralingüístics, com ara el context o la intenció comunicativa. També van fer avançar els estudis sobre fonologia, la part de la lingüística que estudia el fonema, la unitat mínima de so.

El **generativisme**, en la segona meitat del segle XX, es proposà estudiar els processos lingüístics mentals que generen el llenguatge. Segons Noam Chomsky, tenim interioritzada una gramàtica innata i universal («competència lingüística»), i mitjançant l'actuació, produïm i interpretem els missatges lingüístics. L'interès dels generativistes se centra, sobretot, en la sintaxi, és a dir, en la funció de les paraules (o agrupacions de paraules) dins de l'oració.



Noam Chomsky.

6.2 La lingüística del text: un canvi de perspectiva

La **lingüística del text** és un enfocament que engloba una gran quantitat de perspectives i escoles que tenen en comú la superació del límit de l'oració en l'anàlisi del llenguatge, a diferència dels corrents anteriors, que se centraven en diferents aspectes de la llengua, però sempre dins l'àmbit oracional.

La lingüística del text proposa una aproximació interdisciplinària, ja que està oberta a les aportacions d'altres disciplines com ara la psicologia, l'antropologia i la sociologia, amb la intenció de donar una visió global del llenguatge, i es caracteritza sobretot per l'estudi del text com a unitat mínima comunicativa.

Malgrat la novetat que suposa aquest enfocament, la lingüística del text no neix del no-res, sinó que rep la influència de corrents anteriors. Així, per exemple, recupera alguns plantejaments de la retòrica clàssica, ja que s'interessa pels mecanismes de producció de textos segons les característiques del context, la intenció de l'emissor o els interessos dels receptors. També hi incorpora la teoria de les funcions del llenguatge, iniciada per alguns estructuralistes com Jakobson.

6.3 El text

Segons la lingüística textual, les persones no ens comuniquem a partir de paraules o oracions, sinó a partir de textos, i el concepte de *text* va més enllà d'un simple conjunt o suma d'oracions.

Així doncs, d'acord amb aquesta perspectiva, definirem el **text** com la unitat comunicativa mínima que està formada per un conjunt d'enunciats relacionats entre ells i també amb el context en què es produeixen. La interrelació dels enunciats es defineix per processos intratextuals (entre les altres unitats del mateix text) i extratextuals (en funció del context). Per això, la construcció adient d'un text s'ha de valorar des de tres perspectives, que en constitueixen les propietats bàsiques: **adequació, coherència i cohesió**.

Un text pot ser oral o escrit, breu o extens. Són textos tant la salutació que s'intercanvien dos veïns quan coincideixen a l'ascensor com el discurs d'un polític en un míting. O, si fem referència a la modalitat escrita, són textos tant una nota que deixem a la nevera per avisar que tornarem tard com una tesi doctoral.



6.4 Les propietats del text

Per començar, podríem afirmar que això és un text?

**Corrent la mai esperava més la no ahir gat rata s'amagava.*

És evident que no podem considerar text qualsevol seqüència de paraules. Els textos han de complir unes normes, ajustar-se a un seguit de criteris que han de tenir en compte tant l'expressió de l'emissor com la comprensió del receptor. Aquestes normes i criteris els agrupem en les ja dites propietats del text: l'adequació, la coherència i la cohesió.

- **L'adequació pragmàtica**

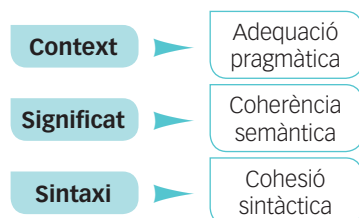
Els textos s'han d'adequar al context en què es produeixen. Així, la relació entre l'emissor i el receptor, el canal que s'utilitza, la intenció comunicativa, etc., són variables que caracteritzen els textos orals o escrits. Per exemple, redactar una instància per demanar els apunts de classe a una companya seria un error d'adequació.

- **La coherència semàntica**

El significat dels textos s'expressa mitjançant un conjunt articulat d'idees que construeixen el significat global del text. Aquestes idees o unitats d'informació han d'expressar-se de forma coherent, és a dir, entenedora, organitzada, no pas contradictòria ni críptica. Un text que no segueixi un ordre lògic, en el qual es repeteixin dades o hi falti informació rellevant, serà un text mancat de coherència.

- **La cohesió sintàctica**

Les unitats d'informació estan enllaçades entre elles en la cadena lingüística amb una sintaxi determinada: els sintagmes formen les oracions; les oracions, els paràgrafs; etc. Els connectors i els recursos lingüístics restants asseguruen i expliquen les relacions entre les parts d'un text, és a dir, funcionen com a elements de cohesió.



7 Els àmbits d'ús lingüístic

Els àmbits d'ús són els diversos contextos en què ens comuniquem d'acord amb l'activitat, l'estil de vida o els interessos que tenim. L'anàlisi de diferents situacions comunicatives ens permet distingir alguns **factors** que condicionen els trets característics dels textos orals o escrits que es produeixen en els diversos àmbits d'ús:

- **Context** comunicatiu i cultural. Tant la situació comunicativa concreta (a classe, a casa, de festa, llegint una novel·la...), com el context cultural (país, coneixements sobre el món, sistema polític, creences religioses...) influeixen en els significats i en les formes que adopta la comunicació.
- **Tema**. El contingut, els conceptes que tracten els textos orals o escrits, també condicionen el tipus de text que fem servir en cada cas.
- **Relació** entre l'emissor i el receptor. La proximitat o la distància, la confiança o el desconeixement, les relacions jeràrquiques entre l'emissor i el receptor afecten, sobretot, el grau de formalitat i les fórmules de cortesia.
- **Intenció** o finalitat comunicativa. Els textos responen a les diferents intencions de l'emissor: informar, convèncer o entretenir el receptor, regular-ne la conducta o crear formes artístiques.
- Grau de **formalitat**. Els aspectes anteriors inciten l'emissor a l'ús d'una variant diafàsica o registre lingüístic concret: oral o escrit, col·loquial o formal.

Així doncs, recordem quins són els principals **àmbits d'ús** lingüístic, de caràcter **públic** o **privat**:

Acadèmic	Els textos transmeten informació en el context de les institucions educatives (escola, institut, universitat...).
Literari	Hi ha un acte creatiu amb les formes del llenguatge a partir de la realitat o de la ficció.
Administratiu	Es desenvolupa a l'Administració, que gestiona els interessos col·lectius.
Periodístic	Inclou notícies d'actualitat i opinions d'especialistes en diferents temes d'interès general.
Publicitari	Pretén convèncer el receptor (consumidor) de la qualitat d'un producte determinat.
Privat o interpersonal	Fa referència a les relacions interpersonals en què els missatges que intercanvien l'emissor i el receptor no tenen un interès o un abast públic, sinó més aviat particular o privat.

8 Els tipus de text i els gèneres textuais

Els textos es poden classificar tenint en compte diferents criteris, com ara la **funció** o **finalitat** del missatge (narrar, descriure, predir...) i l'**àmbit** en què es produeixen (administratiu, periodístic...).

La classificació textual més coneguda és la d'Adam (1985), basada en les funcions lingüístiques de Jakobson, que hem estudiat abans. D'acord amb la tipologia d'Adam, els textos s'agrupen segons la finalitat que persegueixen:



- narrar
- descriure
- opinar
- explicar
- donar instruccions
- establir una conversa
- crear un efecte estètic
- predir el futur

A més, cada tipus de text ha desenvolupat també històricament un seguit de **gèneres**, que són models socioculturals i expressius que segueixen uns mateixos patrons formals i temàtics, amb una mateixa modalitat textual: narrativa (novel·la, conte, crònica), argumentativa (discurs, anunci, article d'opinió), instructiva (lleí, reglament, ordre), retòrica (sonet, cal·ligrama), etc.

Parlarem de **gèneres textuais** per referir-nos a aquests models socioculturals de textos, que pertanyen a qualsevol àmbit d'ús, amb una intenció determinada. Els gèneres textuais inclouran, doncs, els gèneres literaris.

Tipus de textos	Finalitat	Gèneres
Narratiu	Relaten fets, accions, històries.	Novel·la, conte, notícia...
Descriptiu	Expliquen qualitats d'objectes, persones o escenaris.	Retrat, fullet turístic, inventari...
Argumentatiu	Defensen una idea mitjançant proves i arguments.	Article d'opinió, columna, debat, judici...
Expositiu	Expliquen un tema i n'aporten informació.	Conferència, article científic, exposició oral...
Instructiu	Transmeten ordres, normes o procediments.	Reglament, recepta de cuina, manual d'instruccions...
Conversacional	Són propis de la interacció comunicativa entre dues o més persones.	Conversa, xat, entrevista...
Retòric	Busquen efectes estètics en l'ús del llenguatge.	Poesia, anunci publicitari...
Predictiu	Avancen esdeveniments que encara no s'han produït.	Predicció meteorològica, profecia, horòscop...

Malgrat la utilitat de la teoria d'Adam, en la vida quotidiana difícilment trobem textos que s'adscriuïn clarament a un tipus o un altre. De fet, en la majoria de textos, hi ha una combinació de diferents tipus. Per això, els lingüistes prefereixen parlar de **seqüències textuais** més que no pas de tipus textuais. Una seqüència seria un fragment de text que presenta unitat de significat i respon a una finalitat comunicativa específica.

Per exemple, una novel·la és un text narratiu, en la mesura que explica uns fets en un eix temporal. Però, a més dels fragments narratius, n'hi ha d'altres que són conversacionals –reprodueixen els diàlegs entre els personatges– o bé descriptius –que expliquen com és un personatge o un paisatge.

ACTIVITATS

19. Defineix les paraules següents tot posant-les en relació amb els continguts d'aquesta unitat: *varietat, registre, adequació, coherència, cohesió, gènere*.

20. Imagina la situació següent:

Has anat a un concert d'un dels teus grups musicals favorits amb els amics, però has hagut d'acceptar la companyia de la teva germana de 13 anys. A l'hora de tornar a casa no l'has trobada i has hagut de demanar ajut a la policia municipal i als organitzadors del concert.

Redacta, de manera adequada a cada emissor i a cada receptor, els textos dialogats següents:

- Els pares et «convencen» perquè la teva germana surti amb tu. Què hi contestes?
- Expliques el pla dels pares als amics. Com hi reaccionen? Què hi diuen?
- Expliques a un policia que la teva germana s'ha perdut. Què et contesta?
- Missatge emès per megafonia en què s'anuncia el nom i les característiques de la teva germana.

21. En l'activitat anterior, quina varietat diafàsica o registre has fet servir en cada cas? Assenyala'n els trets característics.

22. Fixa't en el fragment de Llull i en l'adaptació a la llengua actual que n'hem fet. Després, resol les activitats següents.

Reconta's que una rata estava ab sa filla en un forat; e après d'aquell forat estava un gató petit qui jugava ab una ploma. E adoncs la rata dix a sa mare que ella volia jugar ab aquell gató qui discreció no havia, car si discreció hagués no jugara ab aquella ploma; e car no havia discreció no coneixeria la natural contrarietat qui és entre los gats e les rates; e encara que seria bo que si-s poria metre ab ell en amistat, car per l'amistat poria ésser que-l gató, con seria gran, no li feés mal e que li lleixàs menjar del blat, que gat no menuga.

Conten que una rata estava amb sa filla en un forat; i prop d'aquell forat hi havia un gat petit que jugava amb una ploma. I aleshores la rata digué a sa mare que ella volia jugar amb aquell gat petit que no tenia seny, perquè si tingués seny no jugaria amb aquella ploma; i com que no tenia seny, no devia conèixer l'enemistat natural que hi ha entre els gats i les rates; i també que seria bo fer amistat amb ell, perquè per raó de l'amistat podria ser que el gat, quan fos gran, no li fes mal i li deixés menjar blat, ja que el gat no en menja.

- a) Anota els canvis que han sofert les paraules següents durant els set-cents anys que han transcorregut entre els dos models de llengua anteriors:

<i>dix</i>	<i>contrarietat</i>
<i>car</i>	<i>que-l</i>
<i>los</i>	<i>e</i>
<i>poria</i>	<i>adons</i>
<i>feés</i>	<i>havia</i>
<i>ab</i>	<i>si-s poria metre en amistat amb ell</i>
<i>gató</i>	<i>menuga</i>

- b) Classifica els canvis anteriors en: morfològics, sintàctics, semàntics, lèxics, ortogràfics.
- c) Ara, assenyala les paraules que no han canviat i classifica-les en una taula segons la classe: nom, verb, adjectiu, article, pronom, preposició, adverb, conjunció i interjecció.
- d) Mira d'extreure'n una conclusió. Quines n'han canviat més i quines menys?

23. Redacta un diàleg breu entre dos amics i després explica els canvis que s'hi produirien si n'alteréssim el context, el tema, la relació emissor-receptor, la intenció o el grau de formalitat dels textos.

24. Quins àmbits són d'interès públic i quins d'interès privat?

25. Coneixes algun cas en què es barregin els àmbits públics i els privats?

26. Fixa't en els textos que hi ha a continuació i fes les activitats que s'indiquen tot seguit:

Descobreixen un altre quadre de Van Gogh

10/09/13

El Museu Van Gogh d'Amsterdam va anunciar ahir, després de dos anys d'investigació, el descobriment del quadre *Posta de sol a Montmajour*, pintat el 1888 per Van Gogh i que fins ara pertanyia a una col·lecció privada. El director del museu, Axel Rüger, assegura que «un descobriment d'aquesta magnitud no havia passat mai en la història del museu, és una veritable raresa». L'obra estarà exposada a partir del 24 de setembre a la seu del centre neerlandès. L'obra correspon a l'època en què Vincent van Gogh (1853-1890) va viure a Arles i va pintar diversos quadres amb temes florals, com ara *Els gira-sols*, *La casa groga* i *L'habitació*, punt de referència de la seva obra. Louis van Tilborgh i Teio Meedendorp són els dos experts que han analitzat l'estil, la tècnica i el suport abans d'autenticar la peça.

<http://www.elpuntavui.cat/noticia/article/5-cultura/19-cultura/676236-descobreixen-un-altre-quadre-de-van-gogh.html>

Amb mesuradors ambientals i instruments de bioelectrònica, els tècnics en auditories domèstiques revisen i mesuren diferents paràmetres que poden causar alteracions en la salut ambiental de casa nostra. Cal controlar la radioactivitat emesa pel material propi de la natura –per exemple, segons el tipus de roca l'entorn emetrà més o menys radioactivitat– i l'emesa per materials de construcció de l'edifici –en funció de l'origen del material–. El comptador G. permet mesurar la radioactivitat i detectar qualsevol petit increment tant en la radioactivitat que prové de l'escorça terrestre com la procedent del cosmos.

G. AGUILERA,
«Casa nostra està malalta?»

JOAN: Hola, sóc estudiant de periodisme i estic fent un treball sobre la marginació. Nivell cultural del marginat, evolució, formació, desenvolupament del medi urbà, en el medi rural. Fa una estona que t'observo, que t'he vist, que t'he mirat i que m'he dit... M'he dit... Fes-li una entrevista. N'he de fer vint per al setembre.

MANOLI: Vols una *cocleta*?

JOAN: Què?

MANOLI: Una *cocleta*.

JOAN, que escriu: *Co-cle-ta*. No, gràcies.

MANOLI: *Pilla'n* una, si en tinc catorze!

JOAN: Gràcies... Puc fer-te l'entrevista?

MANOLI: *Bueno, vale*, va... Sí!

JOAN: N'he de fer vint per al setembre, saps?

Començo. Primera pregunta, que n'hi ha dinou.

MANOLI: Hòstia, ara em poso nerviosa. No nerviosa nerviosa, allò que et poses nerviosa. Allò no. Però

com quan vas a un examen i no has estudiat una merda... *Pues aixins, lo mateix.*

JOAN: Què penses de l'OLP?

MANOLI: El què?

JOAN: Segona pregunta, que n'hi ha divuit. En què treballes?

MANOLI: *Pues venc gamuzas als semàforos.*

JORDI SÁNCHEZ, *Mareig* (adaptació)

mà [pl. *mans*] *f.* Part terminal del braç, que comprèn el carp, el metacarp i els dits, quan, com en l'home i en els simis, el dit gros es pot oposar als altres quatre dits; esp. aquest òrgan amb exclusió del carp o puny. *La mà dreta. La mà esquerra. El palmell de la mà. [...]*

Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans

- A quin àmbit d'ús pertany cada text?
- Quina funció del llenguatge predomina en cada cas?
- Quins referents culturals hi trobes?
- Analitza, per a cada text, el context comunicatiu, el tipus de tema, la relació entre l'emissor i el receptor, la intenció comunicativa i el grau de formalitat.

27. A quin tipus de text pertany la informació que conté l'apartat *La comunicació* d'aquesta unitat? A quin gènere?

28. Llegeix les dues propostes següents i digues si totes dues poden considerar-se textos. Justifica-ho.

Senyor,

Jordi Piles Aguado, alcalde de Bellavista, es complau a convidar-vos a la inauguració de l'exposició fotogràfica *Cultura viva*, de l'artista local Rafael Forés, Premi Nacional de Fotografia.

L'acte tindrà lloc el pròxim 15 d'octubre a la sala d'exposicions de la Casa de la Cultura.

Bellavista, setembre de 2013

El professor. Director: Tony Kaye. Gènere: drama.

Intèrprets: James Caan, Adrien Brody, Lucy Liu.

Henry Bathes és un professor substitut que té l'habilitat de connectar amb els alumnes, com un antic professor que tenia a l'institut. A la fi, arriba a ser considerat pels alumnes i professors com un exemple que cal seguir.

29. Identifica les afirmacions correctes i, a continuació, elabora una definició de *text* des de la perspectiva de la lingüística textual que inclogui les afirmacions que has triat:

- Constitueix una unitat comunicativa màxima.
- Sempre està format per un conjunt d'oracions.
- És producte de l'activitat lingüística i té caràcter social.
- S'estructura d'acord amb regles oracionals i textuais.
- Es construeix a partir de normes ortogràfiques.
- És el resultat de relacionar l'expressió lingüística amb el context, és a dir, la situació en què es produeix.

30. Explica la finalitat de cada un dels textos següents, i indica el tipus i el gènere a què pertanyen:

Les cèl·lules van ésser observades per primer cop pel polifacètic científic anglès Robert Hooke. El 1665 va publicar el llibre *Micrographia*, en el qual exposava les seves observacions en un microscopi de la seva invenció. Entre d'altres coses que havia vist, parlava d'uns petitíssims compartiments que havia trobat en una fina làmina de suro i que li recordaven les petites cel·les que construeixen les abelles en un rusc. Per això les va anomenar *cèl·lules*. Avui en dia sabem que el que Hooke va veure eren les parets cel·lulars del que havien estat cèl·lules vives quan formaven part de l'escorça de l'arbre.

La persona que més popularitat va donar al microscopi va ésser l'holandès Antonie van Leeuwenhoek, un conserge que en les seves estones lliures es dedicava a polir lents i a muntar-les en suports. Amb el seu microscopi, el 1673 va observar els glòbuls de la sang i el 1674 va ser el primer a descobrir els primers éssers unicel·lulars, els protozous d'una bassa. Nou anys més tard va ser el primer a veure bacteris, en concret els de la seva boca.

<http://www.xtec.cat/~jgurrera/hist.htm>

El mirall de l'ànima

No ens havíem vist mai, enlloc, en cap ocasió, però s'assemblava tant a un veí meu que em va saludar cordialment: ell també s'havia confós.

PERE CALDERS, «El mirall de l'ànima»



El Periódico, 9/IX/2013

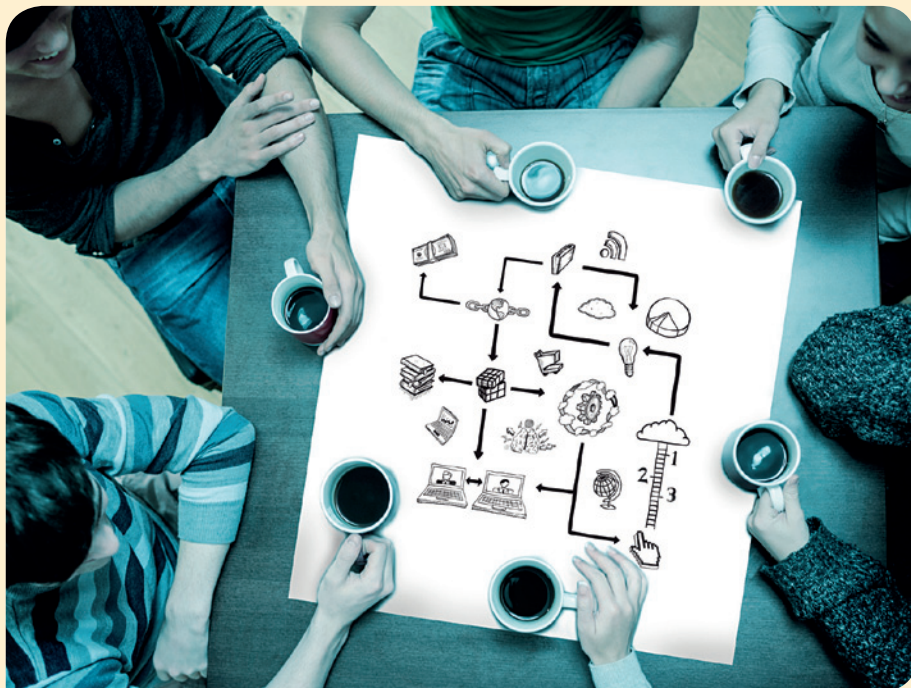
Tirallonga de monosíl·labs

Déu
I tu, què vols?
Jo
Doncs jo sols vull
—ei, si pot ser—:
Un poc de fam
i un xic de pa.
Un poc de fred
i un poc de foc.
Un xic de son
i un poc de llit.

Un xic de set
i un poc de vi
i un poc de llet.
I un poc de pau.
Un poc de pas,
un poc de pes
i un poc de pis.
I un xic de niu.

PERE QUART
(fragment)

Elaborar un esquema



Un dels mecanismes que millor funciona a l'hora d'estudiar és la memòria visual, que consisteix a processar imatges. En aquest sentit, l'esquema és una eina d'estudi especialment útil, ja que ens permet copsar d'un cop d'ull les idees principals i secundàries del text, i la manera com s'organitzen.

L'esquema es pot fer servir amb dues finalitats ben diferenciades: com a eina d'estudi, per memoritzar les idees fonamentals d'un text, o com a eina per planificar la redacció d'un text propi.

Per elaborar un esquema a partir d'un text, s'han de seguir els passos següents:

- a) **Lectura inicial.** Cal llegir prèviament el text complet de manera atenta per comprendre'n bé el contingut. Si no l'entendem bé, no en podrem fer un bon esquema.
- b) **Subratllem el que és essencial.** S'ha de subratllar el text per saber quines són les idees principals mentre en fem la segona lectura. A més de subratllar, podem fer servir altres marques gràfiques: encerclar els conceptes clau, utilitzar símbols per marcar exemples, dates, etc., escriure anotacions al marge...
- c) **Esquema.** Una vegada hem identificat les idees principals, és el moment de traslladar-les en un full. Les idees hi han de quedar representades de manera jeràrquica, a fi que es puguin distingir visualment les idees més generals de les més específiques o concretes.

Recomanacions per fer un bon esquema

L'esquema ha de recollir totes les idees importants del text, però aquestes han d'estar expressades de manera **breu i concisa**, amb una paraula o sintagma breu. S'ha de donar el màxim d'informació amb el mínim de paraules.

Les idees de l'esquema no han d'estar desenvolupades, sinó sintetitzades mitjançant els conceptes clau. Un recurs molt útil és la **nominalització**, que ens permet condensar o reformular la informació i, així, reduir la llargada del text. Es tracta de substantius que en general deriven de verbs o adjectius, en els quals es condensa una gran quantitat d'informació. Fent ús de la nominalització, ens podrem estalviar de construir una oració completa. Per exemple, l'oració «Una de les funcions de l'aparell consisteix a reproduir cançons, melodies i qualsevol so» quedaria reproduïda en un esquema de la manera següent: «Funció: reproducció de sons».

Tinguem en compte, finalment, que en un esquema és important tenir una visió completa del contingut del text, i per això cal que ocupi només **una pàgina**.

Nominalització

sortir ▶ sortida
 produir ▶ producció
 concloure ▶ conclusió
 fàcil ▶ facilitat
 lent ▶ lentitud
 ric ▶ riquesa

Vegem-ne un exemple concret a partir del text següent:

El mamífer herbívor més gros

- 1 [...] El cérvol es caracteritza per les grans banyes que tenen els mascles. Banyes que renoven cada any, ja que cap al març o l'abril els cauen i, tot seguit, els comencen a créixer les noves, que el juny o juliol ja han arribat a la seva màxima esplendor. Els mascles són més grans que les femelles, arriben a pesar fins a 140 quilos, mentre que les femelles no solen sobrepassar els 80 quilos.

període renovació banyes

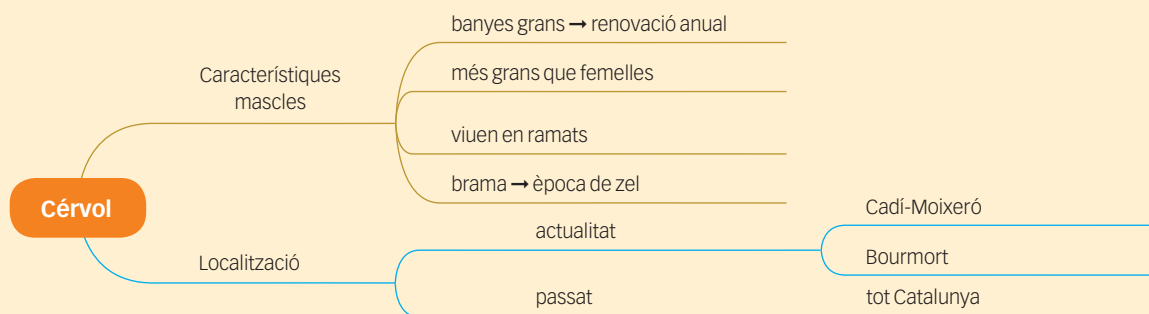
Característiques

- 3 Les millors hores per poder-los veure són a la matinada i al vespre. A excepció dels mascles vells, que solen viure aïllats a les parts altes de la muntanya, viuen en ramats, que varien amb la fase del cicle sexual. Durant l'època de zel, els ramats són formats per un mascle i diverses femelles, mentre que la resta de l'any són formats per les femelles i els cervatells.

- 4 Els cérvols són protagonistes d'un espectacle únic a la natura que val la pena de presenciar o, com a mínim, d'escoltar. Es tracta de la brama. Es produeix des de mitjan setembre fins a mitjan octubre, moment en què els mascles, lluint les seves impressionants cornamentes, busquen les femelles en zel per fecundar-les. Abans, però, fan uns brams espectaculars, que ressonen pels boscos i les valls, per delimitar el seu territori i es barallen sorollosament amb els altres mascles fent xocar les banyes entre ells.

Localització Si ara només el podem trobar en l'àmbit del parc natural del Cadí-Moixeró i a Boumort, fa anys, molts, uns 80.000 anys, el cérvol era present per tota la nostra geografia i fins i tot pel Bages, com ho constaten les restes que s'han trobat a les coves del Toll i de les Toixoneres, a Moià. !!

JORDI COMELLAS, Revista (suplement de Regió 7), 29/11/2008



Fixa't que, a l'esquerra, hi tenim el concepte principal del qual deriva tota la resta. Tots els altres conceptes es distribueixen en l'espai d'esquerra a dreta, de més generals a més concrets o específics.

ACTIVITATS

1. Llegeix amb atenció el text següent i resol les activitats:

Molts aprenents i aprenentes creuen que escriure consisteix simplement a fixar el pensament fugisser o la paraula sentida en un paper. Entenen l'escriptura només en una de les seves funcions: la de guardar informació. Quan han d'elaborar un text, apunten les idees a mesura que se'ls acuden i hi posen punt final quan s'acaba el full o s'asseca la seva imaginació.

Al contrari, les escriptores i els escriptors experimentats saben que la matèria bruta del pensament s'ha de treballar com les pedres precioses per aconseguir que brillin. Conceben l'escriptura com una eina per desenrotllar les idees. Escriure consisteix a aclarir i ordenar informació, a fer-la més entenedora per

a la lectura, però també per a si mateixos. Les idees són com plantes que cal regar perquè creixin.

DANIEL CASSANY, *La cuina de l'escriptura*

a) Subratlla o encercla les idees principals del text.

b) Digues quin títol et sembla més adient per enunciar el tema del text de Cassany:

- Procediment d'elaboració d'un text.
- Actituds davant l'escriptura.
- Actituds adequades i actituds inadequades davant l'escriptura.
- Funcions de l'escriptura.

c) Elabora un petit esquema a partir del títol que has triat en l'activitat anterior.

Què fem amb les paraules?

Mostro la meva admiració davant la curiosa situació laboral dels futbolistes.

En primer lloc, n'hi ha molts que cobren simplement per fitxar per una empresa esportiva. La gent normal, quan firma un contracte de treball, només comença a cobrar després del primer mes de feina feta. Però encara em sembla més extraordinari que hagin aconseguit cobrar un sobresou pel fet de treballar bé. Això són les anomenades *primes*.

Imaginem-nos un comptable que, a més del sou, rebés una prima per cada introducció reeixida de dades a l'ordinador.

Un altre privilegi és el rodatge. Els crítics són benivolents: «en aquests primers partits de la temporada no es pot exigir que en Farigola o en Romaní es trobin en plenes facultats...». Home, seria fantàstic que un comptable li digués al gerent que necessita unes quantes setmanes d'adaptació per calcular impecablement l'IVA de cada factura.

Però el que em meravella més dels futbolistes és la necessitat que tenen de suport psicològic. Si no hi ha un «bon ambient» al vestidor... Si en Max i en Mix no tenen unes relacions gaire bones... ¿Justificarà un oficinista els seus errors d'arxiu amb el fet que un altre empleat no li tingui simpatia? La moral dels treballadors del futbol és molt fràgil. Exigeixen al públic que ompli el camp i que els «animi» a fer-ho bé.

La meva obligació –i el meu gust– és escriure un article cada dia. Però penso demanar al director d'aquest diari que cada matí envii al meu carrer un grup de persones que, mirant cap a la meua finestra, es posin a cridar: «Ànim, Espinàs, cinc ratlles més, encara, tu pots fer-ho, oé, oé, oé...».

JOSEP MARIA ESPINÀS, *Una vida articulada*



ACTIVITATS

1. Destria les idees fonamentals d'aquest text.
2. Fes un esquema a partir del que has destriat.
3. Investiga i redacta un text expositiu breu (d'unes 200 paraules) en què expliquis qui és Josep Maria Espinàs i quina és la seva obra.



Josep Maria Espinàs.

4. Explica el significat de l'última frase del text:

«Ànim, Espinàs, cinc ratlles més, encara, tu pots fer-ho, oé, oé, oé...».

5. Podem dir que la ironia impregna tot el text? Raona la teva resposta.
6. Escriu un sinònim d'aquestes paraules o bé explica'n el significat:
 - primes
 - privilegi
 - benvolents
 - gerent
 - facultats
 - justifica
 - moral
7. Analitza els elements de la situació comunicativa que s'estableix en llegir aquest text.
8. Respon les preguntes següents. Raona cadascuna de les respostes:
 - a) A quin tipus de text pertany aquest fragment?
 - b) Quina és la funció del llenguatge que hi predomina?
 - c) A quin gènere es pot adscriure?
9. El text està escrit en la varietat estàndard del català, que se sol utilitzar en els mitjans de comunicació. Explica què és l'estàndard d'una llengua i quines característiques té.
10. Exposeu en 4 o 5 línies la vostra opinió sobre quines són, en general, les funcions lingüístiques que predominen en els textos periodístics. A continuació, obriu un debat per contrastar les vostres opinions, raonar-les i treure'n conclusions de manera col·lectiva.
11. Redacta un text breu en què expliquis l'evolució que han experimentat els estudis lingüístics en els últims segles.
12. Digues si les afirmacions següents són certes (C) o falses (F) i corregeix les que siguin falses:
 - a) En la comunicació humana fem servir signes lingüístics i no lingüístics.
 - b) El referent no és compartit necessàriament per l'emissor i el receptor.
 - c) El receptor codifica, i l'emissor descodifica.
 - d) Les funcions del llenguatge tenen a veure amb les finalitats dels missatges.
 - e) La funció fàtica assegura que la comunicació sigui de qualitat.
 - f) Quan aclarim el significat d'un concepte estem fent servir la funció metalingüística.
 - g) La relació entre el significat i el significat no és natural.
 - h) El significat és allò que sentim i que té un significat.
 - i) Els morfemes consten de lexemes i morfemes gramaticals.
 - j) Els fonemes són sons que provoquen diferències de significat en els monemes.
 - k) Les varietats diacròniques es refereixen al lloc geogràfic.
 - l) Les varietats diafàsiques es refereixen a la situació lingüística.
 - m) El canal és un dels factors que determinen l'adequació d'un text.
 - n) Un text coherent és aquell que té la informació ben enllaçada.
 - o) Un text cohesionat conté les idees organitzades, sense contradiccions.
 - p) Els factors que condicionen les característiques dels textos són: el context, el tema i la intenció.
 - q) L'àmbit d'ús administratiu pretén convèncer el receptor del contingut del missatge.